[58] Paucīs interiectīs diēbus Sex. Tarquinius, īnsciō Collātīnō, cum comite ūnō Collātiam vēnit. 2 Ubi exceptus benīgnē ab īgnārīs cōnsiliī, cum post cēnam in hospitāle cubiculum dēductus esset, amōre ardēns, postquam satis tūta circā sopītīque omnēs vidēbantur, strictō gladiō ad dormientem Lucrētiam vēnit, sinistrāque manū mulieris pectore oppressō 'Tacē, Lucrētia' inquit; 'Sex. Tarquinius sum; ferrum in manū est; moriēre, sī ēmīseris vōcem.' 3 Cum pavida ex somnō mulier nūllam opem, prope mortem imminentem vidēret, tum Tarquinius fatērī amōrem, ōrāre, miscēre precibus mināṡ, versāre in omnēs partēs muliebrem animum. 4 Ubi obstinātam vidēbat et nē mortis quidem metū inclīnārī, addit ad metum dēdecus: cum mortuā iugulātum servum nūdum positurum āit, ut in sordidō adulteriō necāta dīcātur. 5 Quō terrōre cum vīcisset obstinātam pudīcitiam velut vī victrīx libīdō, profectusque inde Tarquinius, ferōx expugnātō decore muliebrī, esset, Lucrētia maesta tantō malō nuntium Rōmam eundem ad patrem Ardeamque ad virum mittit, ut cum singulīs fidēlibus amīcīs veniant; ita factō mātūrātōque opus esse; rem atrōcem incidisse.

6 Sp. Lucrētius cum P. Valeriō Volēsī fīliō, Collātīnus cum L. Iūniō Brūtō vēnit, cum quō forte Rōmam rediēns ab nuntiō uxōris erat conventus. Lucrētiam sedentem maestam in cubiculō inveniunt. 7 Adventū suōrum lacrimae obortae, quaerentīque virō 'Satīn salvē?' 'Minimē' inquit; 'quid enim salvī est mulierī āmissā pudīcitiā? Vestīgia virī aliēnī, Collātīne, in lectō sunt tuō; cēterum corpus est tantum violātum, animus īnsōns; mors testis erit. Sed date dexterās fidemque haud impēne adulterō fore. 8 Sex. est Tarquinius, quī hostis prō hospite priōre nocte vī armātus mihi sibique, sī vōs virī estis, pestiferum hinc abstulit gaudium.' 9 Dant ordine omnēs fidem; cōnsōlantur aegram animī āvertendō noxam ab coāctā in auctōrem dēlictī: mentem peccāre, nōn corpus, et unde cōnsilium āfuerit culpam abesse. 10 'Vōs' inquit 'vīderitis, quid illī dēbeātur: ego mē etsī peccātō absolvō, suppliciō nōn līberō; nec ūlla deinde impudīca Lucrētiae exemplō vīvet.' 11 Cultrum, quem sub veste abditum habēbat, eum in corde dēfīgit, prōlāpsaque in vulnus moribunda cecidit. 12 Conclāmat vir paterque.

[59] Brūtus illīs lūctū occupātīs, cultrum ex vulnere Lucrētiae extractum, mānante cruōre prae sē tenēns, 'Per hunc' inquit 'castissimum ante rēgiam iniūriam sanguinem iūrō, vōsque, dī, testēs faciō mē L. Tarquinium Superbum cum scelerātā coniuge et omnī līberōrum stirpe ferrō īgnī quācumque dehinc vī possim exsecutūrum, nec illōs nec alium quemquam rēgnāre Rōmae passūrum.' 2 Cultrum deinde Collātīnō trādit, inde Lucrētiō ac Valeriō, stupentibus mīrāculō reī, unde novum in Brūtī pectore ingenium. Ut praeceptum erat iūrant; tōtīque ab lūctū versī in īram, Brūtum iam inde ad expūgnandum rēgnum vocantem sequuntur ducem. 3 Ēlātum domō Lucrētiae corpus in forum dēferunt, concientque mīrāculō, ut fit, reī novae atque indīgnitāte hominēs. 4 Prō sē quisque scelus rēgium ac vim queruntur. Movet cum patris maestitia, tum Brūtus castīgātor lacrimārum atque inertium querellārum auctorque – quod virōs, quod Rōmānōs decēret –, arma capiendī adversus hostīlia ausōs. 5 Ferōcissimus quisque iuvenum cum armīs voluntārius adest; sequitur et cētera iuventus. Inde patre praeside relictō Collātiae ad portās cūstōdibusque datīs, nē quis eum mōtum rēgibus nuntiāret, cēterī armātī, duce Brūtō, Rōmam profectī. 6 Ubi eō ventum est, quācumque incēdit armāta multitūdō, pavōrem ac tumultum facit; rūrsus ubi anteīre prīmōrēs cīvitātis vident, quidquid sit, haud temere esse rentur. 7 Nec minōrem mōtum animōrum Rōmae tam atrōx rēs facit quam Collātiae fēcerat; ergō ex omnibus locīs urbis in forum curritur. Quō simul ventum est, praecō ad tribūnum celerum, in quō tum magistrātū forte Brūtus erat, populum advocāvit. 8 Ibi ōrātiō habita nēquaquam ēius pectoris ingeniīque quod simulātum ad eam diem fuerat, dē vī ac libīdine Sex. Tarquinī, dē stuprō īnfandō Lucrētiae et miserābilī caede, dē orbitāte Tricipitīnī, cuī morte fīliae causa mortis indīgnior ac miserābilior esset. 9 Addita superbia ipsīus rēgis miseriaeque et labōrēs plēbis in fossās cloācāsque exhauriendās dēmersae; Rōmānōs hominēs, victōrēs omnium circā populōrum, opificēs ac lapicīdās prō bellātōribus factōs. Indīgna Ser. Tullī rēgis memorāta caedes et invecta corporī patris nefandō vehiculō fīlia, invocātīque ultōrēs parentum dī.

10 Hīs atrōciōribusque, crēdō, aliīs, quae praesēns rērum indīgnitās – haudquāquam relātū scrīptōribus facilia – subiēcit, memorātīs, incēnsam multitūdinem perpulit ut imperium rēgī abrogāret exsulēsque esse iubēret L. Tarquinium cum coniuge ac līberīs. 11 Ipse, iuniōribus quī ultrō

nōmina dabant, lēctīs armātīsque, ad concitandum inde adversus rēgem exercitum Ardeam in castra est profectus: imperium in urbe Lucrētiō, praefectō urbis iam ante ab rēge īnstitūtō, relinquit. 12 Inter hunc tumultum Tullia domō profūgit, exsecrantibus quācumque incēdēbat invocantibusque parentum Furiās virīs mulieribusque.

[60] Hārum rērum nuntiīs in castra perlātīs, cum rē novā trepidus rēx pergeret Rōmam ad comprimendōs mōtūs, flexit viam Brūtus – sēnserat enim adventum – nē obvius fieret; eōdemque ferē tempore, dīversīs itineribus, Brūtus Ardeam, Tarquinius Rōmam vēnērunt. 2 Tarquiniō clausae portae exsiliumque indictum: līberātōrem urbis laeta castra accēpēre, exāctīque inde līberī rēgis. Duo patrem secūtī sunt, quī exsulātum Caere in Etrūscōs iērunt. Sex. Tarquinius Gabiōs tamquam in suum rēgnum profectus, ab ultōribus veterum simultātium, quās sibi ipse caedibus rapīnīsque concierat, est interfectus. 3 L. Tarquinius Superbus rēgnāvit annōs quīnque et vīgintī. Rēgnātum Rōmae ab conditā urbe ad līberātam annōs ducentōs quadrāgintā quattuor. 4 Duo cōnsulēs inde comitiīs centuriātīs ā praefectō urbis ex commentāriīs Ser. Tullī creātī sunt, L. Iūnius Brūtus et L. Tarquinius Collātīnus.